

การบริหารการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา Administrative Management for Charity School in Buddhist Temples

พระมหาธนศักดิ์ ชื่นสว่าง*

Phramaha Thanasak Cheunsawang

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา อันได้มาจากการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่จะต้องประกอบไปด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน การประสานงานของ บ้าน วัด โรงเรียน คือสามประสานร่วมกันในลักษณะกัลยาณมิตรอย่างยั่งยืนได้ เพราะเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคมทั้งนี้ ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วม ต้องคำนึงถึงวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม ให้ความสำคัญ โดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยโรงเรียนหน่วยงานภาครัฐช่วยเหลือ และวัดองค์กรพระพุทธศาสนาให้คำแนะนำ ให้บุคลากร นักเรียน คนในชุมชนมีคุณธรรมจริยธรรมอย่างยั่งยืนภารกิจที่สำคัญยิ่ง ก็คือผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องสามารถนำองค์กรให้อยู่รอด ต้องกำหนดแผนงานวิธีการ ตลอดจนขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมี

* คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ระบบ โดยพึ่งพิงงบประมาณจากรัฐที่มีไม่มากนักด้วยความประหยัด ใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า ทั้งคน เงิน เวลาและทรัพย์สินอย่างอื่น เพราะถ้าระบบบริหารภายในสถานศึกษาไม่ดี จะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่น ๆ ของหน่วยงานได้ ดังนั้นความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหารสถานศึกษา จึงขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญ

คำสำคัญ: การบริหารการจัดการ, โรงเรียนการกุศล, วัดในพระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article was to propose guideline of administrative management for charity school in Buddhist temples. This paper was written from area studies in the collaborative activities in schools and communities cooperated with 3 organizations consisted of home, temple and school in friendly for sustainable coordination. These three harmonize together in a manner that was known as being born from the mind who wants to participate in a particular activity in order to affect the needs of people in line with the social way of life. Therefore, providing the community enter to truly get involved of participation activities need to be considered lifestyle, noble values, culture and attitude for voluntarily participate in community-based activities that supported by public schools and temples. The religious training team advises personnel, students and community members to gain sustainable morality. Mission of great importance is that the school administrators must be able to lead the organization to survive and must set a plan and method as well as various steps in operating systematically by relying on the budget and resources from the state that needs to use with saving and wisely including people, money, time and

other assets. If the administrative system within the school is not good, it will affect other parts of the organization. Therefore, success or failure in the school administration will depend on the competency of the school administrators.

Keywords: Administrative Management, Charity School, Buddhist Temples

บทนำ

ในปัจจุบัน โรงเรียนเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม ที่เกิดขึ้นจากความต้องการของสังคมเพื่อทำหน้าที่หลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่สมาชิกของสังคม โดยให้การศึกษา และอบรมสั่งสอน เพื่อพัฒนาบุคคลให้เจริญงอกงาม มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม ศีลธรรม วัฒนธรรมอันดีงาม มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ และพอใจที่จะฝึกฝนร่วมกันกระทำภารกิจต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของสังคมโดยส่วนรวม ด้านการศึกษา จึงจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ในสิ่งที่เกิดขึ้นแก่ทุกชีวิต และยังเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรม ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลนำมาพัฒนาความสามารถทั้งทางด้านทัศนคติ และพฤติกรรมตามค่านิยมของสังคม รวมทั้งเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทั้งสายสามัญ และอาชีพ ศีลธรรมและวัฒนธรรม ที่สำคัญก็คือ เป็นเครื่องชี้แนวทางให้ประพฤติปฏิบัติและใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมโดยส่วนรวม อันเป็นเจตคติที่ดีงามทางด้านความมีน้ำใจ ซึ่งการปฏิบัติต่อส่วนรวมในทางที่ดี ก่อให้เกิดทักษะ ความคล่อง ความชำนาญ ในการปฏิบัติตามในแนวทางที่เหมาะสม ตามขอบเขตศีลธรรม ทั้งความประพฤติภายนอกและคุณธรรมภายในล้วนมีความสำคัญ การบริหารก็เป็นกระบวนการทำงานกับคนและโดยอาศัยคน และที่ไม่ประสบความสำเร็จก็เนื่องมาจากคน อันเนื่องมาจากไม่มีแนวทาง ในการปฏิบัติตน ให้มีการใช้จ่ายอย่างพอเพียง ถ้ามีความสัมพันธ์กันแล้วย่อมจะไม่เดือดร้อนและกระทำการทุจริตใด ๆ เมื่อรู้จักที่จะดำเนินชีวิตของตนเองดีแล้ว ก็ย่อมที่จะแผ่ไปในคนรอบข้างสามารถที่จะช่วยเหลือ เกื้อกูลผู้อื่นได้ และมีส่วนร่วมในชุมชนก็จะสามารถทำให้สังคมและชุมชน มีแต่ความผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูลหรือเป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

มี ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆ ตน เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง อัตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพัตติในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สมานัตตทา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพัตติเสมอที่เสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติต่อผู้อื่น อย่างเสมอภาค วางตัวเหมาะสมกับสถานภาพที่เป็นอยู่ (ประภาศรี สีหอำไพ, 2535 : 1)

ในปีการศึกษา 2520 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้ออกนโยบายและแผนงานให้สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 จึงได้เพิ่มเติมนโยบายการพัฒนาการศึกษาในด้านปริมาณว่า จะส่งเสริมการจัดโรงเรียนราษฎร์การกุศลมากขึ้นเป็นพิเศษ ปีการศึกษา 2521 – 2523 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้นำข้อเสนอดังกล่าวมาดำเนินงานโครงการทดลองพัฒนาโรงเรียนราษฎร์ของวัด เพื่อการกุศลขึ้น โดยได้คัดเลือกโรงเรียนในภูมิภาคต่าง ๆ จำนวน 11 โรงเรียน เข้าร่วมโครงการได้แก่ โรงเรียนพุทธมงคลนิมิต โรงเรียนสมานคุณวิทยาทาน โรงเรียนสุวรรณรังสฤษฎ์วิทยาลัย โรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ โรงเรียนมัธยมวัดใหม่กรงทอง โรงเรียนวัดมหาพุทธาราม โรงเรียนวินิตศึกษา โรงเรียนพยุหะวิทยา โรงเรียนพุทธชินราชพิทยา โรงเรียนธรรมราชศึกษา และโรงเรียนพินิตประสาธน์ โดยให้จัดตั้งสภาโรงเรียนราษฎร์ของวัดเพื่อการกุศล ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยมี พระธรรมญาณมุนี ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนวินิตศึกษา ได้รับการคัดเลือกเป็นประธานสภารูปแรก (อุดม ชาณี, 2553 : 5)

การพัฒนาโรงเรียนการกุศลของวัด

โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่ง ซึ่งได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นโรงเรียนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พุทธศักราช

2488 ซึ่งได้จัดการเรียน การสอนแบบเดียวกับโรงเรียนสามัญทั่วไป ขณะเดียวกัน ก็มีจุดเน้นที่ต้องการให้นักเรียนนั้น มีคุณธรรมจริยธรรม โดยมีจุดประสงค์ (ส. ศิวรักษ์, 2545 : 9) มุ่งเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมซึ่งนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ ตามหลักธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง โดยการควบคุม กาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกรอบคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมอันดีงาม ไม่เบียดเบียนตนเอง และบุคคลอื่น สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและสังคม ตลอดจนมีลักษณะของความ เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เพื่อการดำรงตนเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม ในระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ขณะเดียวกันโรงเรียนก็ได้รับการสนับสนุน จากคณะสงฆ์ซึ่งเปิดโอกาสให้วัด พระสงฆ์และชุมชน ได้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาอย่างเต็มที่ โดยมีกระทรวงศึกษาธิการ ได้ส่งเสริมสนับสนุน และให้การอุดหนุนแก่โรงเรียนเป็นพิเศษ เพราะถือว่า โรงเรียนการกุศลของวัด ในพระพุทธศาสนา (ผ่องศิริ เรียงตระกูล, 2544 : 19) เป็นโรงเรียนต้นแบบประเภทการจัดการศึกษาสงเคราะห์ ให้แก่บุคคลที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแล หรือด้อยโอกาส ในปีการศึกษา 2520 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ได้ออกนโยบายและแผนงานให้ สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 จึงได้เพิ่มเติมนโยบายการ พัฒนาการศึกษาด้านปริมาณว่า จะส่งเสริมการจัดโรงเรียนราษฎร์การกุศลมากขึ้น เป็นพิเศษ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ได้รับการพัฒนา ให้มีความ เจริญก้าวหน้าและเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพสูงขึ้นจากเดิมมาก สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาเอกชน โดยเฉพาะให้การสนับสนุนถึงร้อยละ 100 ตามแนวทางของบัตร อุดหนุนค่าเล่าเรียน ทำให้โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีหลักประกัน ความมั่นคงด้านการเงินจากรัฐ ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่จะทำให้โรงเรียน การกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ได้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น จะหวังเพียงการ สนับสนุนจากงบประมาณที่เป็นเพียงเงินอุดหนุนอย่างเดียวเท่านั้นไม่เป็นการพอเพียง ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูซึ่งเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติงานในโรงเรียนจำเป็นต้องมี แนวความคิดและหลักการทำงานให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและ การเปลี่ยนแปลงของโลกด้วย จึงจะทำให้การพัฒนาโรงเรียนประสบผลสำเร็จได้

ความหมายของการพัฒนา

ความเป็นมาของคำว่า การพัฒนา เมื่อพิจารณาแล้วจะสามารถพบได้ว่า เป็น กระแสแห่งความเจริญของประเทศตะวันตก หรือประเทศที่พัฒนาแล้วได้หลังไหลไปสู่ ประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศ ที่มีความเจริญน้อยกว่า คำว่า การพัฒนาจึงได้ถูก นำมาใช้เพื่ออธิบายความก้าวหน้าให้ทัดเทียมกับประเทศในตะวันตก ซึ่งมีความหมาย ครอบคลุมหลายแง่มุม ไม่เป็นที่เข้าใจอย่างเดียวกันในแต่ละประเทศแต่ละช่วงเวลา เรา จะพบว่าในช่วงแรก ๆ ของการนำเอาแนวความคิดการพัฒนามาใช้จะเน้นความ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ทันสมัย หรือการปรับให้เป็นอุตสาหกรรม เป็นการกำหนดรูปแบบ วิธีการและยุทธวิธีในการ พัฒนาประเทศที่มีความแตกต่างกันออกไป แนวคิดของการพัฒนาจึงครอบคลุมถึงด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมด้วย (จิรพรรณ กาญจนจิตรรา, 2548 : 22) การพัฒนา ควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความ สะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจและความสงบ สันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการทาง ร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการได้รับการพัฒนาด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อมที่ดี พักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ความต้องการทั้งหมดนี้ บางครั้งเราเรียกกันว่า “การพัฒนาคุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของ ประชาชนมากกว่า (นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร, 2554 : 4)

การพัฒนานั้นเป็นกระบวนการ (Process) ที่จะต้องมีองค์ประกอบของ เครื่องชี้วัดที่สำคัญและต้องผสมผสาน ได้แก่

1. มีการเปลี่ยนแปลง (Change) ในทางบวกได้แก่ การปรับปรุงเศรษฐกิจและ คุณภาพชีวิตเสมอ ถ้าเปลี่ยนแปลงในทางลบไม่ถือว่าเป็นการพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลง นั้นจะต้องดีขึ้น เจริญขึ้น งอกงามขึ้น และต้องเกี่ยวข้องกับ 4 แกนหลัก คือคน โครงสร้าง เทคโนโลยีและระบบหรืองาน (รวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้วย)

2. การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องมีการควบคุม (Control) ทิศทางของการเปลี่ยนแปลงได้โดยการกำหนดเป็นแผนที่ชัดเจนและนำไปสู่การปฏิบัติที่ดำเนินตามเป้าหมายอย่างเด่นชัดและปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์และเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดเน้นของการพัฒนาโดยประชาชน เพื่อประชาชนและเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน

3. ผลของการพัฒนานั้น ต้องเกิดความเสมอภาค (Equity) และเกิดการกระจายใหม่ (Redistribution) ในการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องรายได้ และการกระจายความเป็นธรรมในเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) แก่กลุ่มคนในสังคมอย่างยุติธรรม จะต้องทำให้เกิดความเท่าเทียมอย่างแท้จริงในเรื่องโอกาส (การศึกษา การทำงาน ความก้าวหน้า ฯลฯ)

การเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั้นคือการพัฒนาที่ได้เป็นเรื่องธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ช้าเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและเป็นผู้ถูกพัฒนา

การพัฒนาเป็นกระบวนการในการที่จะเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของประชาชนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้น ซึ่งรวมถึงเรื่องที่ดีดีคุณค่าของคนในแต่ละสังคมด้วย ดังนั้นความหมายของการพัฒนาจึงแตกต่างกันออกไปตามกาลเวลา สถานที่และลักษณะของปัญหาหรือความต้องการของแต่ละสังคม โดยมีปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปทิศทางที่พึงประสงค์ ดังนี้ (สุทธิพร รัตนธรรค์ธธา, 2553)

1. เป็นการเปลี่ยนแปลงที่นำมาซึ่งการปรับปรุงให้ดีขึ้นสำหรับคนส่วนใหญ่
2. ควรจะเป็นอันตรายน้อยที่สุดและเป็นประโยชน์ต่อทุก ๆ คน อย่างน้อยที่สุดก็ควรที่จะทำการตอบสนองความต้องการพื้นฐานหรือความต้องการที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต
3. มีความสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

ในความหมายพื้นฐานการพัฒนา ก็คือการทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในทุก ๆ ด้านของสังคมทั้งมวล การพัฒนามิได้เป็นเพียงการพัฒนาด้านรายได้หรือด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวและไม่ใช่เรื่องของเทคนิค แต่การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงในแนวความคิดและเปลี่ยนแปลงการกระทำที่เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองความต้องการและก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตของประชาชนทุกหมู่เหล่าให้ดีขึ้น

ความหมายของการบริหารการจัดการโรงเรียน

การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลาย ๆ อย่างที่บุคคลร่วมกันกำหนดโดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบและให้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม (อำรุง จันทวานิช 2547 : 6)

การจัดการ หมายถึงการทำให้กลุ่มบุคคลในองค์กรเข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันขององค์กร การจัดการประกอบด้วยการวางแผน การจัดการองค์กร การสรรบุคลากร การนำหรือการสั่งการ และการควบคุมองค์กรหรือความพยายามที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน การจัดการทรัพยากรประกอบด้วยการใช้งาน และการจัดวางทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรการเงิน ทรัพยากรเทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันของกลุ่มบุคคล

โรงเรียน หมายถึง หน่วยงานตามกฎหมายที่มีหน้าที่ หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะ เป็นของภาครัฐหรือภาคเอกชน โดยมีผู้บริหารโรงเรียนในการรับผิดชอบการบริหารโรงเรียนและบริหารครู ให้ทำหน้าที่หลักด้านการเรียนการสอน และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน โรงเรียนแต่ละแห่งมีสภาพแวดล้อม ปัจจัยและวัฒนธรรมแตกต่างกัน การบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนทุกแห่งผู้บริหารจำเป็นต้องศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ อย่างหลากหลาย เพื่อนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ให้การจัดการศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการพัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

การบริหารการจัดการโรงเรียน หมายถึง กระบวนการในการทำงานโดยมีผู้บริหารโรงเรียนปฏิบัติภารกิจอย่างเป็นระบบในโรงเรียนที่ดำเนินการ การบริหารงานในโรงเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มผู้บริหารเพื่อต้องการพัฒนาหรือให้บริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคมให้เป็นที่พอใจตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทและมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการโรงเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่องค์การได้กำหนดไว้และสามารถบริการทางการศึกษาแก่สังคมได้เป็นอย่างดี ตามภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้โรงเรียนมากที่สุดด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้โรงเรียนสามารถดำเนินการกิจการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว

การบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่จะชี้ให้เห็นความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ การบริหารเป็นมรรคที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การ ซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์การใด ย่อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ และจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม โดยอาศัยหลักธรรมเป็นเครื่องมือสร้างสัมมาทิฐิ ให้ได้มีขึ้นจะทำให้การปกครองง่ายขึ้น สะดวกขึ้น มีความสงบสุขขึ้น และมีความสันติสุขในหมู่นักบริหาร นักวิชาการ และนักศึกษามากมายหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายทัศนะ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

การบริหารโดยทั่วๆ ไป จะมีลักษณะเป็นกระบวนการวิธี หรือเป็นการกำหนดขั้นตอนในการปฏิบัติงาน หรือเป็นลำดับรายการในการบริหาร ซึ่งในการบริหารนั้น จะต้องมิลำดับรายการก่อนหลัง ว่าจะต้องทำอะไรใดก่อนและต่อ ๆ ไป จะทำอะไร ซึ่งจัดว่าเป็นหลักเกณฑ์วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) กระบวนการบริหารจะกำหนดขอบเขต และหน้าที่ตามขั้นตอนต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจนนักวิชาการ และนักบริหารต่างประเทศตลอดจนนักการศึกษาได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารไว้ ดังนี้

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา ได้กำหนดมาตรฐาน ผู้บริหารการศึกษาของคุรุสภา พ.ศ. 2540 ได้กล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติงานในหน้าที่ผู้บริหารสถานศึกษาไว้ 12 ประการ คือ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2540 : 4)

1. ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา
2. ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยต้องคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร ผู้เรียน และชุมชน
3. มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ
4. พัฒนาแผนงานขององค์กรให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง
5. พัฒนาและใช้วัตรกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นเป็นลำดับ
6. ปฏิบัติงานขององค์กรโดยเน้นผลถาวร
7. รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ
8. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
9. ร่วมมือกับชุมชน และหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์
10. แสวงหา และใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา
11. เป็นผู้นำ และสร้างผู้นำ
12. สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์

การบริหารเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่ผู้บริหารใช้สำหรับตัดสินใจ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นองค์กรหน่วยงานของรัฐและเอกชน ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย โดยนำทรัพยากรมาใช้อย่างประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้

ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ เพื่อให้บุคคลต่าง ๆ ที่มีเพศ อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน ตำแหน่ง เงินเดือน สวัสดิการที่แตกต่างกัน ไม่เป็นอุปสรรคต่อความร่วมมือกันในการปฏิบัติงาน เป็นกระบวนการบริหาร เป็นภารกิจที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติหน้าที่ตามลำดับขั้นตอนของการบริหารด้านวิชาการ บุคลากร กิจกรรมนักเรียน จุฬการและการเงิน อาคารสถานที่ และความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อส่งเสริมซึ่งกันและกัน ก็จะเป็นระบบให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดต่อองค์กรได้ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเดิมใช้ชื่อว่า โรงเรียนราษฎร์ของวัด เกิดขึ้นตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนราษฎร์ของวัด พุทธศักราช 2488 โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาได้ประสบปัญหาในการดำเนินงานมาโดยตลอด เนื่องจากในช่วงแรกๆ ได้รับอุดหนุนเหมือนโรงเรียนเอกชนทั่วไป และไม่สามารถเก็บค่าธรรมเนียบการเรียนจากผู้ปกครองนักเรียนได้ สาเหตุจากผู้ปกครองนักเรียนร้อยละ 95 มีฐานะยากจน จึงทำให้โรงเรียนบางแห่งต้องเลิกกิจการและบางแห่งก็ได้โอนกิจการให้รัฐบาล (ในอดีต)

การพัฒนาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน

"การศึกษาเพื่อคนทุกคน คนทุกคนเพื่อการศึกษา" ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืนเพื่อคนทุกคนมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเขาเหล่านั้น จะเป็นคนไทย กลุ่มชาติพันธุ์ นักรบข สตรี เด็ก หรือแม้แต่คนชรา ไม่ว่าจะเป็นคนไทยโดยสายเลือด หรือผู้เข้ามาทำงานหรืออาศัยอยู่ในประเทศไทย ก็ตาม เขาเหล่านั้น ย่อมได้รับสิทธิทางการศึกษาในประเทศทุกคนโดยเฉพาะ เมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติจุดมุ่งหมายของการศึกษาไทยไว้ว่า "การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข" และกำหนดหลักการของการจัดการศึกษาไว้ว่า 1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน (ทุกคน) 2. ให้สังคมมีส่วน

ร่วมในการจัดการศึกษา และ 3. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2552 : 9-12)

หลักการดังกล่าวสะท้อนปรัชญาของการจัดการศึกษาของไทยที่เป็นไปเพื่อคนทุกคน คนทุกคนเพื่อการศึกษา และเป็นการศึกษาหรือการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยกำหนดอีกว่า “การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” ที่รัฐต้องจัดให้กับประชาชนสอดคล้องกับเจตนารมณ์ขององค์การสหประชาชาติข้างต้น และที่สำคัญนอกเหนือไปจากที่องค์การสหประชาชาติกำหนดไว้คือ การที่กำหนดให้สังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นับเป็นการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ประชาชนที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาหรือสนับสนุนการศึกษาเท่าเทียมกัน ในฐานะของคนไทยที่ควรเข้ามารับผิดชอบการศึกษาไทยร่วมกัน การมีส่วนร่วมทางการศึกษาดังกล่าวสะท้อนในทางปฏิบัติได้จากการ 1. กำหนดให้มีคณะกรรมการการศึกษาในทุกระดับนับตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับสถานศึกษาที่มีผู้แทนทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศิษย์เก่า นักบวช สถาบันทางสังคม และผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง 2. การให้เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ เข้ามามีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมีสิทธิรับการสนับสนุนทางวิชาการ การรับเงินอุดหนุนจากรัฐ และการยกเว้นภาษี 3. การจัดการศึกษาของรัฐที่มีผลกระทบต่อภาคเอกชน จะต้องมีการทำประชาพิจารณ์โดยประชาชน 4. การเปิดโอกาสให้มีการระดมทุนและทรัพยากรเพื่อการศึกษาจากทุกภาคส่วน ซึ่งหมายถึงการที่ประชาชนทุกภาคส่วน เข้ามาสนับสนุนทุนและทรัพยากรเพื่อการศึกษา แก่สถานศึกษาต่าง ๆ ได้ 5. การร่วมติดตามคุณภาพการเรียนการสอนของครูสะท้อนสู่สังคมเป็นระยะของพ่อแม่ผู้ปกครอง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศไทยสอดคล้องกับสากลมาโดยตลอด ขณะเดียวกันก็อยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทยทั้งบริบทของสังคม ศาสนา วัฒนธรรม โดยเฉพาะปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และกระบวนการของการมีส่วนร่วม

ที่ทำให้ประเทศไทยและคนไทย มีความยั่งยืนมาได้ตราบถึงปัจจุบัน แม้จะประสบภาวะวิกฤติทั้งวิกฤติไทยและวิกฤติโลกก็ตาม

วิธีการและขั้นตอนการพัฒนาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน

1. ร่วมคิด โรงเรียน/แหล่งเรียนรู้จัดทำประชาคม ครู ผู้บริหาร กรรมการสถานศึกษา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของผู้เรียน พ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชน และกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียนร่วมกันเพื่อการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จ

2. ร่วมตัดสินใจ เมื่อมีกิจกรรมใดที่ต้องพึ่งความเห็นและตัดสินใจร่วมกันที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการและส่วนได้ส่วนเสียของผู้เรียนและประชาชน ครู ผู้บริหาร กรรมการสถานศึกษาและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะมีการตัดสินใจร่วมกันบนพื้นฐานของข้อมูลของโรงเรียนและชุมชน

3. ร่วมวางแผน มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน ตามการจัดทำประชาคม ทั้งจัดทำแผนกลยุทธ์ แผนพัฒนา แผนปฏิบัติการและมีการกำหนดโครงการ กิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ร่วมกัน

4. ร่วมดำเนินการ เมื่อมีการมอบหมายการดำเนินงานใด ๆ ของโรงเรียน/แหล่งเรียนรู้ที่เกิดจากการคิดร่วมกัน วางแผนร่วมกัน ผู้บริหาร ครู กรรมการสถานศึกษา และผู้มีส่วนได้เสียมีการดำเนินงานในกิจกรรมนั้น ๆ ตามภารกิจหน้าที่ที่กำหนดร่วมกัน

5. ร่วมรับผิดชอบ เมื่อมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการและผลของการดำเนินงานทั้งด้านบวกและด้านลบ ผู้บริหาร ครู กรรมการสถานศึกษา และผู้มีส่วนได้เสีย จะมีการรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นร่วมกันโดยไม่ทอดทิ้งให้เป็นปัญหาของผู้ใดผู้หนึ่ง ความรับผิดชอบดังกล่าวเป็นไปตามระดับของ ความรับผิดชอบ เช่น ผู้บริหารมีหน้าที่บริหารงาน ครูมีหน้าที่สอน จัดประสบการณ์เรียน และพัฒนาการเรียนรู้ ภูมิปัญญาช่วยสอน พ่อแม่ผู้ปกครองร่วมแนะนำ กำกับติดตามการเรียนรู้ของบุตรหลาน ชุมชนและองค์กรในชุมชนหาหน้าที่สนับสนุนช่วยเหลือกิจกรรมการเรียนรู้และระดมทรัพยากร เป็นต้น

6. ร่วมแก้ปัญหา เมื่อมีปัญหาอันเกิดจากการบริหารจัดการหรือการดำเนินงาน ผู้บริหาร ครู กรรมการสถานศึกษา และผู้มีส่วนได้เสีย มีการหาทางแก้ปัญหาดังกล่าว ร่วมกันให้ลุล่วงด้วยดี

7. ร่วมติดตามประเมินผล ระหว่างการดำเนินงานและหลังการดำเนินงาน ผู้บริหาร ครู กรรมการสถานศึกษา และผู้มีส่วนได้เสียมีการติดตามและประเมินผลเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาางร่วมกันในกิจกรรมการประเมินผลการเรียน พ่อแม่ผู้ปกครอง หรือภูมิปัญญา สามารถเข้ามามีส่วนในการประเมินผู้เรียนด้วย

บทสรุป

การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาให้ประสบความสำเร็จ ผู้บริหารโรงเรียนต้องศึกษารูปแบบ (Model) ในการบริหาร จะพัฒนาอย่างไร ไปสู่เป้าหมายให้มีประสิทธิภาพ และมีความเหมาะสมกับบริบทและปัจจัยต่าง ๆ ของโรงเรียนต้องเข้าใจงานขององค์กรอย่างเป็นระบบ หรือองค์ประกอบย่อยของระบบภายในและระบบภายนอกขององค์กร ซึ่งการพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษามีความแตกต่างจากการศึกษาในอดีต เป็นการบริหารที่สามารถเปิดเผยให้แก่สาธารณชน และบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ให้รับทราบและตรวจสอบได้ ซึ่งเป็นผลดีกับโรงเรียนว่า จะได้รับการยอมรับความเชื่อถือ ความมั่นใจด้านคุณภาพจากผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งการบริหารโรงเรียนในปัจจุบัน ต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารให้มีความสำคัญกับการพัฒนา ซึ่งมีความสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง จึงจำเป็น ที่ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา ต้องมีความรู้ ความเข้าใจใฝ่รู้ และพัฒนาโรงเรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อมุ่งพัฒนาคน (ผู้เรียน) ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดีมีปัญญา และก่อให้เกิดความสุขตามศักยภาพ การพัฒนาการบริหารจัดการศึกษามุ่งให้เกิดผลดีบรรลुวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ จึงเป็นหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน ที่ต้องรู้และเข้าใจ จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาและร่วมมือกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

เอกสารอ้างอิง

- จิระพรรณ กาญจนจิตตรา. (2548). *การพัฒนาสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นันทนีย์ กมลศิริพิชัยพร. (2554). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ประภาศรี สีอำไพ. (2535). *พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ผ่องศิริ เรียงตระกูล. (2544). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานของโรงเรียนเอกชนการกุศลของในพระพุทธศาสนา ลำปาง*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์บัณฑิต). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2552). *การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- ส. ศิวรักษ์. (2545). *ปรัชญาการศึกษาศาสตร์และศิลป์แห่งการปฏิรูปการเรียนรู้*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุทธิพร รัตนธรรค์ธธา, (2553). *ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต)*. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2540). *เกณฑ์มาตรฐานผู้บริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- อุดม ชาณิ. (2553). *สำนักงานกลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนพินิจประสาธน์ อำเภอมะเอยีร์ จังหวัดพะเยา*. ปราชินบุรี : เจตนารมณัภณั.
- อำรุง จันทวานิช. (2547). *แนวทางการบริหารและพัฒนาสถานศึกษาสู่โรงเรียนคุณภาพ*. กรุงเทพฯ : น้ำพริกหวาน กราฟฟิค.